

Appèl Kerk en Israël en B. Folkertsma Stichting voor Talmudica

STUDIEDAG

Thema:

Hoe 'Joods' moet een christen lezen om
het evangelie recht te doen.

Maandag 8 september 2003

Inleidingen van:

Prof. Dr. A. van de Beek

Dr. G.H. Cohen Stuart

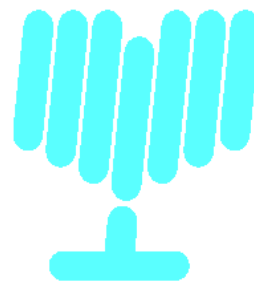
Rabbin dr. T. Marx

Dr. D. Boer

Prof. Dr. P.J. Tomson

INLEIDINGEN
STUDIEDAG
MAANDAG 8 SEPTEMBER 2003

Thema:

**Hoe "Joods" moet een christen lezen om
het evangelie recht te doen?**

"Alles staat of valt met het geloof in Jezus, dat Hij het is die Gods maatstaf voor het oordeel over de wereld is. ....Pas achteraf kunnen we het Oude Testament lezen. Wie het anders leest, dan met de voorkennis van wat er gebeurd is met Jezus, leest het verkeerd...."

(Dr. A. van de Beek, De kring om de Messias. Israël als volk van de lijdende Heer, Zoetermeer 2002, pg. 41/43).

"Er zijn verschillende manieren waarop je naar de wereld van het Nieuwe Testament reizen kunt. Gewoonlijk gaat men de kerkelijke weg en volgt men het spoor terug van (Contra) Reformatie, Middeleeuwen en Kerkvaders. In dit boek wordt op grond van eigen ervaringen koers gezet over de zee van de Talmoed. Onze reis over de zee van de Talmoed vernieuwde veel beelden, ideeën, opvattingen, indrukken die we hadden van het Nieuwe Testament en van het leven en denken van Jezus en de eerste gemeente" (Dr. G.H.Cohen Stuart, Joodse feesten en vasten. Een reis over de zee van de Talmoed naar de wereld van het Nieuwe Testament, Baarn, 2003, pg. 15/16).

Inleidingen

- Dr. A. van de Beek: "Geen tittel of jota vervallen".
- Dr. G.H. Cohen Stuart: "Hoe Joods moeten we het Nieuwe Testament lezen?"

Reacties en discussies

- Rabbijn dr. T. Marx, directeur B. Folkertsma Stichting voor Talmudica: "Exegese van Jozua 24:19. Zou de Eeuwige geboden geven die niet vervuld kunnen worden?"
- Dr. D. Boer, tot 1999 hoofddocent Theologische Encyclopedie aan de Universiteit van Amsterdam: "Als we het hebben over onopgeefbaar verbonden, wie bepaalt dan de agenda?"
- 15.00 - 15.30 uur: Prof. dr. P. J. Tomson, hoogleraar Nieuwtestamentische vakken en Patristiek aan de Universitaire Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid in Brussel: "Het belang van Jezus 'jood-zijn voor de kerk".

Voor meer gegevens, zie www.appelkerkenisrael.nl

Appel Kerk en Israël
Postbus 120, 8260 AC Kampen
info@appelkerkenisrael.nl
Tel.: 0343 -521319

B. Folkertsma Stichting voor Talmudica
Burg. Lambooylaan 18, 1217 LD Hilversum
folkerts@xs4all.nl
Tel.:035 6219406

Geen tittel of jota vervallen

1. Het nalaten van het gesprek met Israël door de kerk heeft geleid tot een vlakke theologie die zich makkelijk aanpast aan de heersende cultuur. Sinds Eusebius het pad baande voor een cultureel en politiek relevant christendom, gebruikte de kerk het Oude Testament voor haar eigen politieke aspiraties. Daartoe moest zij het Oude Testament van Israël ontdoen. Het heropenen van het gesprek zal dus grote consequenties hebben voor het christendom en is alleen mogelijk als we Eusebius aan de dijk zetten. Maar dan moet het gesprek wel gevoerd worden zoals de vroegste gemeente, met Joden als Petrus, Paulus en Jakobus, daarvoor de toon gezet heeft.
2. Als christen uit de heidenen kan ik het Oude Testament alleen interpreteren via het Nieuwe – of beter via Jezus als de Messias. Hij is voor mij de enige weg tot God. Als ik los van Hem het Oude Testament ga lezen, ben ik zelf buitengesloten van de gemeenschap met de God van Abraham, Izak en Jakob. Ik ben geen Jood en participeer in de gemeenschap met Israëls God alleen door de Jood Jezus.
3. Het is uitgesloten dat Jezus het Oude Testament zou ontcrachten. Als Hij dat gedaan zou hebben, zou Hij zelf ontrouw zijn geweest en zich buiten gesloten hebben van de gemeenschap met Israëls God. Hij kan alleen de Messias zijn als Hij de woorden tot het einde toe vervult, in alle opzichten. Elk uit elkaar spelen van het Oude en het Nieuwe Testament is daarom uit den boze.
4. Het Nieuwe Verbond is daarom niet een totaal ander verbond alsof het Oude ongedaan zou zijn gemaakt. Dat is niet de bedoeling van Jeremia 31 en dat is ook niet de bedoeling van de Nieuwtestamentische teksten die daarover gaan. Het gaat erom dat in het Nieuwe Verbond de mensen als vanzelf, of beter door de Geest van God, de torah doen. Daarom hebben zij geen geschreven letter meer nodig. Dat wil niet zeggen dat de letter niet meer van kracht is, maar dat deze als letter overbodig geworden is. Waar het in hart en hoofd en handen van niemand meer opkomt om een ander te doden, hoef je geen geschreven wet meer te hebben die dat verbiedt. Maar dat wil niet zeggen dat het verbod tot doden niet meer van kracht zou zijn. Het gaat dus om een verderstreckende betekenis van het gebod, om een vervulling die zo omvattend is, dat de letter verbleekt voor de werkelijkheid van het ware leven. Dat wordt door Jezus aangegeven met zulke uitspraken als: ‘Indien uw gerechtigheid niet overvloediger is, meer dan die van de schriftgeleerden en Farizeeën, dan zult gij het koninkrijk van God voorzeker niet ingaan.’ (Matt. 5:20). Wie niet alles geeft in de gerechtigheid hoort niet onder het koningschap van God, die vraagt dat we Hem liefhebben met heel ons hart en ziel en gemoed. In dat licht moeten we ook Matt. 23: 17 zien: ‘Wee u Schriftgeleerden en Farizeeën, gij huichelaars, want gij geeft tienden van de munt, de dille en de komijn en gij hebt het gewichtigste van de wet verwarloosd: het oordeel en de barmhertigheid en de trouw. Dit moest men doen en het andere niet nalaten.’ (Matt. 23:23v). In de kerk is de tekst vaak gelezen alsof de munt en de dille en de komijn wel konden vergeten worden als er maar liefde was. Maar Jezus zegt uitdrukkelijk: dit moet ge doen en het andere niet nalaten. Want ook dat hoort bij de trouw. Liefde is geen gevoel, maar daad, ook de daad die de ander van je vraagt die jij zelf niet belangrijk vindt.
5. Als het gaat om totaliteit dan kunnen we niet volstaan met het vinden van overeenkomsten tussen losse teksten van het Nieuwe Testament en het Jodendom. Naar mijn oordeel blijft

Cohen Stuart daar nog te veel in steken, hoewel hij prachtige perspectieven biedt vanuit de leerschool van de rabbinica. We moeten echter verder gaan: het gaat om het geheel. Dat wil zeggen dat niemand het verbond binnen gaat zonder door het water gegaan te zijn. De doop is geen stickertje dat je de security check hebt gehad en okay bent, maar is ondergaan in het water, gaan door de zee die de dood is, waarin het heidendom verdrinkt en alleen Israël droogvoets doorgaat. De Geest en het water gaan samen zegt Johannes. De Geest des Heren Heren is op Mij zei Jezus – zonder dat het heidendom verdrongen is in de wateren van de vloed is gemeenschap met Hem niet mogelijk. Maar Johannes gaat verder: drie zijn er die getuigen: de Geest en het water en het bloed.’(1 Joh. 4:8). Dat is het bloed van het Paaslam voorafgaand aan de gang door het water. Dat is ook het bloed van de besnijdenis zonder welke volgens Exodus 4 de Zoon van God die Israël mag zijn niet leven kan. Zonder het bloed en zonder het water is er geen gemeenschap met de Geest van de Heilige. Dat zegt Johannes en dat zegt hij Exodus na. Het christendom heeft al te gemakkelijk vergeten dat het kruis de diepste concentratie van de besnijdenis is: de overgave van het hele leven aan God, tot in de dood, zoals Kolossenzen 2 zegt.

6. Nu is dit alles nog een boodschap aan de kerk: we kunnen geen christen zijn zonder de torah, zonder het *sjema* ‘*Jizrael*. Als dat in de kerk doordringt, is er al heel veel gewonnen en is dat het einde van het Eusebiaanse, of als dat duidelijker is, het Constantijnse en Byzantijnse christendom met zijn moderne varianten.

Daarmee is echter de vraag nog niet beantwoord of de nieuwtestamentische interpretatie van het Oude Testament een correcte interpretatie is. Ook hier moet het niet gaan om enkele teksten, maar om het geheel.

7. Als wezenlijke karakteristieken van het NT noem ik het lijden van Jezus en zijn dragen van de zonden der wereld. Beide vinden hun concentratie in zijn kruisdood. De vraag is dus of het geloven in een Messias wiens wezen is dat hij lijdt en zonde draagt in lijn is met wet en profeten.

8. De Messias kan alleen vervulling van Israël zijn als Hij expressie is van wat Israël volgens wet en profeten zelf is. De Messias is de concentratie van zijn volk. De vraag naar de Messias is dus een vraag naar het zelfverstaan van Israël – en dan niet van Israël zoals dat historisch zich ontwikkelde in de tijd van het Oude Testament of de tijd waarnaar het Oude Testament verwijst, maar zoals het Oude Testament zelf Israël verstaat. Het gaat niet om het zelfverstaan van de meerderheid van de Israëlieten in de tijd van Achab, maar om het zelfverstaan van Israël volgens Elia en volgens degenen die zijn verhaal kanoniek maakten en houden.

9. Het zelfverstaan van Israël kan men vinden in de Psalmen. Veel psalmen zijn klaagpsalmen. Ze worden vaak individuele klaagpsalmen genoemd, maar ze zijn tegelijk psalmen van heel het volk. Want ze zijn kanonieke klaagpsalmen. Elke generatie Israëlieten herkende deze woorden als hun eigen woorden. Het waren de woorden waarin het volk zich uitgedrukt zag. In deze woorden hebben de evangelisten ook Jezus beschreven – met verwijzing naar Psalm 34 of 69 en op het ultieme moment van het kruis naar Psalm 22. Een Messias die lijdt is niet vreemd aan het zelfverstaan van Israël maar voluit expressie daarvan – moest de Christus niet lijden?

Juist daarin is Hij ook expressie van de overgave van Israël aan God: ook in het lijden beveel je je geest in handen van God.

10. In de psalmen wordt het lijden vaak verbonden met zonde, niet alleen in de bekende boetepsalmen zoals 6 en 32, maar als regel. Dat lijden en zonde bijeenhoren is essentieel. De

aanvechting dat het niet klopt zoals we die regelmatig aantreffen bestaat bij de gratie van deze regel. Men kan het ook anders zeggen: het zelfverstaan van Israël zoals in de psalmen naar voren komt is een zelfverstaan als bestaan onder de zonde. Psalm 38 is daarvan een diepe expressie.

Dat is niet alleen in de psalmen het geval, maar ook in de profeten: de profeten zien het volk als een ongehoorzaam volk. Daarom is er ballingschap en daarom moet de profeet van de ballingschap bij uitstek, Jeremia, terug naar Egypte, zonder dat dat overigens effect heeft op de mensen die met hem meegaan (Jer. 44).

De kern van de canon is de torah. Ook daar wordt Israël beschreven in de samenhang van lijden en schuld. Jakob gaat naar Mesopotamië terug als gevolg van zijn bedrog en de eigenzinnigheid van Izak, die niet wilde dat de meerdere de mindere diende. Jakob eindigt zijn leven in Egypte, in het land van de dood, omdat de dood hem op de hielen zat. De achtergrond van het verhaal van Egypte zijn de broers die hun broeder haten en de broers die de mannen van Sichem uitmoordden.

Het grootste deel van de torah is verhaal van de woestijn. Het is de geschiedenis van een lijdensweg van honger en van dorst, zoals de weg van Jezus begon in de woestijn en eindigde met dorst. Het is de geschiedenis van hen die niet wensten binnen te gaan in het land om dat ze meer waarde hechten aan verhalen van hun broeders dan aan het verhaal van God, aan hun eigen calculaties dan aan Gods glorie.

Deuteronomium zet ze nog eens naast elkaar: de weg ten leven en de weg ten dode. De torah eindigt in de woestijn: het beloofde land is vergezicht.

Kortom: het verhaal van Israël is een verhaal van een lijdensweg in het dragen van schuld. Daarbij gaat het niet om individuele zonden, maar om het bestaan van het volk als geheel, net als de weg door de woestijn niet de sculd was van Mozes, maar van het hele volk. Maar Mozes is niet los verkrijgbaar. Dat heeft hijzelf volgens Exodus 32:10-14 geweigerd – en de Heilige heeft daarmee ingestemd vanwege de trouw aan de vaders. Het verhaal van Jezus zoals het Nieuwe Testament over Hem spreekt is daaraan niet vreemd, maar is eenzelfde verhaal. Het is een oer-Israëlitisch verhaal, waarin een nieuwe generatie van Joden in de eerste eeuw een bevestiging zag van wat zij geleerd hadden van wet en profeten.

11. Het gaat er hierbij om dat dit niet een *mogelijke* interpretatie van het Oude Testament is, maar het is de *enige* interpretatie, dat de Messias als de lijdende en schuld dragende Messias de vervulling van de torah is. Een andere Messias zou ontrouw zijn aan Mozes. Dat zou een Messias zijn die Mozes achterlaat aan de grens en niet met hem mee de berg opgaat om te sterven en begraven te worden terwille van zijn volk, buiten de poort zoals de Hebrëenbrief zegt. Zoals de profeten canoniek commentaar zijn op de torah en de psalmen canonieke expressie van Israëls zelfverstaan voor Gods aangezicht, zo is de geschiedenis van Jezus de torah als geleefde realiteit. Het is totale overgave aan de wil van God in totale eenheid met zijn volk. Dat maakt het verhaal van zijn weg tot een nieuw canoniek verhaal.

12. Tenslotte de meest essentiële vraag: is Jezus de *enige* vervulling van de torah? Ofwel: is Hij *een* authentieke vervulling of *de* authentieke vervulling? Om die vraag moeten we nogmaals terug naar het zelfverstaan van Israël en eerst opnieuw naar de psalmen. De psalmen weten van lijden en schuld, maar ook van de onverbreekelijke trouw van God. Uiteindelijk zal God zijn heiligen niet in de steek laten. Gods trouw hangt niet van menselijk slagen of falen af, maar van zijn eigen keuze voor mensen. Ook dat wordt in de psalmen uitgesproken, temidden van de hoogste aanvechting.

De hoogste vervulling daarvan is de opstanding der doden: pas als de Israëliet in de dood nog de Heilige gehoorzaam is, is zijn weg tot het einde vervuld. Alleen in de opwekking van de dode kan Gods rechtvaardigheid als trouw blijken.

Volgens het Nieuwe Testament heeft God Jezus uit de doden opgewekt. Daarmee staat of valt zijn betekenis. Als Hij een absoluut getrouwe geweest was maar nog in de dood gebleven, zouden we zijn vindicatie nog verwachten tot op de jongste dag. Maar Hij is opgestaan. Dus zijn weg is gevindiceerd. Daarmee is ook de weg van Mozes gevindiceerd, want zijn weg is de weg van Mozes. We hoeven het graf van Mozes niet meer te zoeken, want dat zal net zo leeg zijn als dat van Jezus. God heeft de getrouwe die terwille van het volk het land der levenden niet mocht zien, opgewekt in heerlijkheid. Daarmee is de weg van Mozes bevestigd en de weg van God bevestigd. De opwekking van Jezus is de vervulling van Mozes en het openbaar worden van de heerlijkheid Gods, omdat de heerlijkheid van God zijn gerechtigheid is over zijn lijdende en schuldige volk.

Het is niet voor niets dat de opstanding zo centraal is in het Nieuwe Testament. Dat is niet vanwege een of ander onsterfelijkheidsideaal, maar vanwege de bevestiging van Gods trouw. Die is in de opstanding van Jezus definitief bevestigd. Daarom hechtte de vroege kerk, Paulus voorop, zo sterk aan het ooggetuige zijn. Je moest kunnen getuigen dat het waar was. Want anders was het christelijk geloof niet alleen maar onzin, maar veel erger: het zou blasfemie zijn, omdat het dingen over God zei die niet waar waren.

13. Wat is nu het heil voor mensen uit de heidenen zoals ik? God heeft Jezus opgewekt als vervulling van de weg van Jezus die als Mozes de weg van zijn volk ging. Hij wou niet alleen, zonder zijn mensen, verheerlijkt worden, met een legertje engelen of zo. Hij wilde zijn weg gaan in participatie met de goddelozen: vervloekt is wie aan het hout hangt (Deut. 21:23; Gal. 3:13). Jezus is net zo min als Mozes los verkrijgbaar. Het zijn dus de goddelozen die gerechtvaardigd worden – eerst de Jood, maar dan ook de Griek. Het is gerechtigheid voor mensen die niet alle 613 geboden hebben vervuld. God rechtvaardigt geen rechtvaardigen maar goddelozen, of ze nu de wet hadden of niet, maakt daarbij niet uit. Want niet het hebben van de wet is doorslaggevend, maar het doen van de wet.

In de opwekking van Jezus heeft God gegeven dat de goddelozen het leven ontvangen. Dat is niet iets nieuws. Wie de wet en de profeten goed leest, kon dat al weten. Wie de psalmen zingt had het al gezongen: God laat uiteindelijk zijn rechtvaardige niet in de dood. Jakob wil in het beloofde land begraven worden, en Jozef sterft in het geloof dat zijn volk daarheen zal weerkeren, Mozes aanschouwt het beloofde land en weet dat zijn volk zal ingaan – en het volk is net zo min als Mozes los verkrijgbaar. Zonder Mozes kan het niet bestaan. Het wacht alleen om met Mozes herenigd te worden, net als met Elia. Het verhaal van de verheerlijking op de berg uit Markus 9 is het visioen van de vervulling van de wet en de profeten: Jezus als concentratie van Israël. Het is het begin van zijn opgang naar Jeruzalem, omdat de wet en de profeten getuigen dat de Messias moet lijden en opstaan ten derde dage.

HOE JOODS MOETEN WE HET NIEUWE TESTAMENT LEZEN?

Er wordt wel gezegd: heidenen bekeren is een christelijk werk, maar christenen bekeren is een heidens werk. Ik weet hoe moeilijk het is, want ik ben nog lang niet van mijn christelijk gekleurde voorkennis af. Prof. v.d. Beek schrijft – ik citeer – ‘Pas achteraf kunnen we het Oude Testament lezen’- einde citaat. Alles wat we lezen, lezen we op grond van onze cultuur, voorkennis, vooronderstellingen en eventuele vooroordelen. Als christen kunnen en willen we de bijbel en dus ook het OT niet lezen zonder voorkennis van wat er met Jezus is gebeurd.

Neen, ik moet nauwkeuriger zijn: we kunnen het niet anders lezen dan zonder voorkennis van wat er *volgens de ons overgeleverde traditie* met Jezus is gebeurd. Toen ik het NT begon te lezen ging ik er vanzelfsprekend vanuit dat het ‘Hervormde beeld’ van Jezus dat ik thuis en op school had geleerd klopte, dat de dolerenden doolden en de rooms-katholieke Jezus aan de crucifix een vertekend beeld gaf. Alleen wij hadden het ware licht gezien.

Datzelfde geldt voor – ik citeer – ‘Wie het Oude Testament anders leest, dan met de voorkennis van wat er gebeurd is met Jezus, leest het verkeerd’ – einde citaat. Wat bepaalt mijn voorkennis over wat er met Jezus gebeurd is? Zelfs de synoptici vertellen een in details verschillend verhaal. Waar komt de voorkennis over wat er gebeurd is met Jezus vandaan, die mij op school is onderwezen? Hoe ben ik er zeker van dat die klopt, als zelfs al het Hollandse poldermodel van grazige weiden van ‘De Heer is mijn Herder’ met smalle sloten en brede weilanden in de verste verte niet lijkt op de ruigheid van de woestijnoase Ein Gedi?

Zeker na het jaar 100 heeft zo goed als iedereen het OT gelezen met voorkennis van Jezus, rabbijnen net zo goed als kerkvaders. Ook al heeft Jezus veel van de pas eeuwen later opgeschreven rabbijnse tradities gekend, natuurlijk is het lezen van de rabbijnen beïnvloed door wat met Jezus gebeurd is. Sporadisch zijn de passages waar de rabbijnen in code ingaan op het Joods vijandige beeld dat heidenchristenen van deze uitzonderlijke Joodse man gaven. Ik geef in mijn boek enkele voorbeelden. Toch weten we maar zeer ten dele wat rabbijnen werkelijk over Jezus gezegd hebben in de eerste of tweede eeuw. We hebben enkele tradities uit de vierde en vijfde eeuw in de Talmoed. Verder weten we wat de rabbijnen volgens Justinus Martyr zeiden. Of dat klopt is zeer twijfelachtig.

Het christendom heeft zich over het algemeen tegen het jodendom afgezet. Het christendom heeft doorgaans de rabbijnse uitleg van het Oude Testament als vals beschouwd omdat de meerderheid van het Joodse Volk Jezus als Messias heeft afgewezen. Feitelijk handhaaft Van de Beek die opvatting zonder dat dit boek duidelijk maakt, in hoeverre hij zich in de rabbijnse uitleg heeft verdiept. Wie deze opvatting deelt, ziet over het hoofd dat de schrijvers van het NT Joden waren, die leefden en dachten als Joden, ook al hadden ze een andere mening dan de meerderheid. Typisch Joods dus, want van mening verschillen is typisch Joods. Zoals het gezegde luidt: twee Joden drie meningen. Als mensen uit de volkeren die in de buitenste kring om de Messias en dus om Israël leven, moeten we ons door dikke lagen met heidense bedekkingen heen worstelen, waar de Schriften tijdens twintig eeuwen kerkgeschiedenis onder bedolven zijn. In de loop der eeuwen is het beeld van Jezus misvormd tot aartsvijand van zijn volk Israël. In de wereld waar het christendom heerste bleef eigenlijk geen plaats over voor Israël. Als we dat niet willen inzien, bedriegen we anderen. Als we dat ontkennen, houden we onszelf voor de gek. De kerken en kerkgebouwen in Jeruzalem getuigen van de triomftocht van de vervangingsleer. Natuurlijk hebben zelfs de meest anti-judaïstische kerkvaders in hun slechtste momenten geen Hitler gewild. De Joden moesten van hen ‘hun plaats’ leren kennen: machteloos gemaakt, en naar de rand der maatschappij verbannen: dat is uitbuiting van de verstrooiing. Door deze vorm van christelijke theologie hebben we voor Israël ellende, schade, dood en verderf gezaaid. De laatste decennia beginnen we in te zien dat

Abel Herzberg gelijk had, toen hij zei: ‘antisemitisme is een kwaal waar Joden onder lijden, maar christenen aan lijden.’ Als we deze door ons veroorzaakte verschrikkingen erkennen, is de vraag onvermijdelijk, wat dat betekent voor ons lezen van de Schrift en voor onze theologie. Hoe moeten we OT en NT lezen? Waar moeten we van uitgaan? Prof. Van de Beek schrijft in *de Kring om de Messias* op blz. 40 n.a.l.v. Marcion: - ik citeer - ‘(De kerk) heeft formeel altijd het Oude Testament als canon aanvaard. Maar in feite heeft heel veel christendom daarmee weinig gedaan en zich nog minder afgevraagd wat die Joodse wortels dan wel betekenen voor onze relatie tot Israël’ – einde citaat. Is daarmee genoeg gezegd? Gaat het alleen om ‘wat die Joodse wortels betekenen voor onze relatie met Israël’. Gaat het niet ook om de vraag ‘wat die Joodse wortels betekenen voor ons verstaan van Jezus’ om nog te zwijgen van ‘wat die Joodse wortels betekenen voor ons verstaan van Israëls God’? Wat bedoelen we als we zeggen dat Jezus een Jood was? Hij zal geen blonde krullen en blauwe ogen hebben gehad. Een Ariër was hij niet. Belangrijker is, wat voor Jood Jezus was. Dat leren we niet van de kerkvaders. Van de Beek lijkt bang voor de Joodse en rabbijnse wortels, als hij schrijft – ik citeer - ‘Pas heel recent vinden we de omgekeerde beweging: dat zozeer de nadruk wordt gelegd op de Joodse wortels, dat het volstrekt nieuwe dat heeft plaatsgevonden in kruis en opstanding van Jezus uit het oog wordt verloren’ – einde citaat. Wat was het ‘volstrekt nieuwe’? Volstrekt nieuw is dat God Jezus heeft opgewekt op de eerste, dat is de achtste dag. In deze nieuwe scheppingsdaad op de eerste dag van een tweede scheppingsweek schonk God in Christus een vernieuwde nieuwe toegang tot leven met en uit de Torah voor allen uit de volkerenwereld die de weg tot Israëls God willen gaan. Dat is reden voor eeuwige dankbaarheid. Kruisigingen daarentegen waren in het Romeinse Rijk aan de orde van de dag. Het draait in het Evangelie niet om de dood, maar om het leven. Het verheerlijken van lijden en de dood - zelfs de dood aan het kruis, kan gemakkelijk en onbedoeld ontaarden in sadisme. In de woorden ‘met de nadruk op de Joodse wortels’ proef ik huiver voor wat bekend staat als judaïserende tendensen. Die huiver is er bij de meeste christenen ingehamerd. Wij denken bij judaïseren meestal aan ‘op een Joodse manier denken’. Ten onrechte. Voor Paulus is judaïseren in Gal. 2 iets heel anders. Het is *niet* ‘denken op een Joodse manier’. Alsof Paulus anders denken kon. Paulus heeft terecht grote bezwaren tegen niet-Joden die naar believen en te kust en te keur de Joodse praxis plunderen.

Misschien gebruiken we judaïseren in de zin van ‘op een Joodse manier denken en argumenteren’ wel onder invloed van Marcion. Als het gaat om het uiteengroeien van Kerk en Israël moet Marcon uitgebreid bestudeerd worden. Terecht stelt V.d. Beek dat in navolging van en in debat met Marcion – ik citeer - ‘in feite heel veel christendom daarmee weinig gedaan heeft en zich nog minder afgevraagd wat die Joodse wortels dan wel betekenen voor onze relatie tot Israël’ - einde citaat. Het vergt een uiterste inspanning te begrijpen hoe Marcion Gods woord vervormde en daarvan afstand te nemen.

Wanneer worden we huiveriger voor de sluipende en dodelijke invloed van Marcion dan voor de door hem veroordeelde zogenaamd judaïserende tendensen? Maar al te vaak sluiten de denkbeelden van de kerkvaders bijna naadloos aan bij ideeën van Marcion. Dat is geen wonder. Hij en de kerkvaders stamden uit dezelfde cultuur. Ze streden met hetzelfde heidendom. Ze gebruikten dezelfde taalmiddelen, terwijl rabbijnse redeneringen een totaal ander karakter hebben.

Hoe gevaarlijk huiver voor of aversie van al wat zweemt naar ‘Joods’ voor het handelen van de kerk ten opzichte van Israël geweest is, heeft Rosemary Ruether aangetoond in *Faith and Fratricide*. Dat boek ontbreekt merkwaardigerwijs in V.d Beeks uitvoerige bibliografie. Na lezing van *De Kring om de Messias* bekwam me het pijnlijke gevoel dat Ruether dus toch gelijk had over de nauwe verwevenheid van christologie en anti-judaïsme. Het blijft een onverteerbare gedachte dat de enig legitieme uitleg van het Nieuwe Testament anti-joods zou moeten zijn. Als Rosemary Ruether gelijk heeft, is het christendom principieel immoreel.

Gelukkig probeert het Appèl Kerk en Israël tegen die verwoestende, in de kerk steeds weer zegevierende stroom in te roeien. Laten we eerlijk zijn. In het SOW-proces is Kerk-en-Israël met zijn lastige vragen opgeofferd aan de gemakzucht van een met alleen goede voornemens geplaveide weg.

Het gaat vandaag bij de vraag naar de juiste wijze van het lezen der Schriften in wezen om het morele bestaansrecht van het christelijk geloof. Het is één ding ervan overtuigd te zijn dat een legitieme, niet anti-Joodse uitleg van het NT mogelijk is. Die zoeken en vinden is een ander verhaal. Het is alleen dankzij Israël mogelijk. Wie daar gaat zoeken, kan bij voorbaat weten veroordeeld te zullen worden als judaïserend.

Hoe overbruggen we de diepe kloof tussen onze westerse, zogenaamd wetenschappelijk denkende wereld en de wereld van de schrijvers van de Nieuwtestamentische geschriften? Hoe komen we zo dicht mogelijk in de buurt van de wereld van het NT? Komen we er met geloof alleen? Komen we er met alleen gebed om verlichting met de Heilige Geest? Beide zijn noodzakelijk, maar zijn ze ook voldoende? Zijn de reformatoren bij hun terugkeer tot de Schrift wel ver genoeg gegaan of misschien halverwege teruggeschrokken?

Terugkeer tot de tekst zonder zijn culturele context is nodig maar onvoldoende. Zijn we voldoende ervan doordrongen dat de overgeleverde tekst van het NT het residu is dat overbleef nadat de Joodse schrijvers alles hadden weggelaten, wat ze bij hun lezers als bekend veronderstelden en dat die lezers als bekende weg over zouden slaan? Efficiënt formuleren leerden de evangelisten van de rabbijnen. Hoe korter hoe beter. De boeken van zowel het Oude als het Nieuwe Testament zijn door mensen geschreven. Ook die geschriften waarvan de synode van Javne of de kerk besloten hebben dat het door God en de Heilige Geest geïnspireerde teksten zijn en die dus deel uitmaken van de Heilige Schrift zijn door mensen geschreven. We hebben aan twee kanten te maken met mensenwerk. Zowel aan de kant van de schrijvers als aan de kant van de lezers.

Tussen de schrijvers van toen en de lezers van nu ligt een kloof van duizenden jaren.

Bovendien is er een enorme culturele kloof. Wat daar en toen 'volstrekt nieuw' was kunnen we alleen leren kennen tegen de achtergrond van de culturele en historische context van het jodendom in de eerste eeuw waarin het 'volstrekt nieuwe' gebeurde.

Velen proberen tegenwoordig die wereld te herontdekken. Wat was de leef- en denkwereld van een vrome Jood in het Galilea van de eerste eeuw. Jezus is als Jood opgegroeid in het vlek Nazareth, terwijl op 5 km afstand de Romeins – hellenistische hoofdstad van Galilea, Sepphoris werd afgebouwd. Hoe stond Jezus tegenover de Zeloten in Galilea die elke gelegenheid aangrepen om de Romeinen het leven zuur te maken? Het centrum van Jezus' optreden, Kapernaum, was een vissersdorp met een garnizoen aan grenstroepen en een belangrijk douanestation op de grens van de ministaatjes Galilea en Gaulanitis. Voor Hem en zijn volgelingen stond de Tempel in Jeruzalem centraal, zelfs al voerden de Sadduceeën daar de scepter. Hoe diep was de breuk met de tempel van de gemeenschap van Qumran en waarom verklaarden ze de dienst in de tempel onwettig? Hoe stond Jezus in dat conflict? Wat vond Farizeese elite van Jezus' tijd van de in Galilea actieve chassidim, vrome wonderdoeners? Hoe werden discussie gevoerd in de rabbijnse scholen van zijn tijd, die van Shammai en Hillel? Hoe was met alle fundamentele verschillen van inzicht de onderlinge relatie tussen Jezus en de Farizeeën? Iedere evangelist en iedere brieveschrijver uit het NT vertelt daarover zijn eigen verhaal. Soms verwijst het NT naar dergelijke zaken in een enkel woord of een enkel vers. Om het halve woord waar de goede lezer van toen genoeg had uit te leggen, is voor ons een heel boek soms nog onvoldoende.

Als we de rabbijnse uitleg van het Oude Testament niet bestuderen, blijven we de pointe missen van de debatten tussen Jezus en Zijn volgelingen met hun tijdgenoten. Dan blijven we het NT even verkeerd verstaan als we de eeuwen door gedaan hebben in het spoor van de vroege kerk. Zonder de rabbijnse literatuur kunnen we Jezus en het Nieuwe Testament niet

juist verstaan. In die literatuur komen we het dichtst bij de cultuur waarin Jezus en de zijnen leefden en met elkaar debatteerden. Met alle respect voor hun wijsheid, daarvoor heb ik niets aan de cultuur waarin kerkvaders en grote theologen uit de kerkgeschiedenis elkaar bestreden. Hun exegese klopte niet, en niet alleen als dat leidde tot ontkenning van het bestaansrecht van Israël.

Vanuit onze voorkennis verwachten we dat rabbijnen het Messiaanse karakter van alle in het Nieuwe Testament op Jezus toegepaste teksten zouden ontkennen. Niets is minder waar. Ook al is volgens de meeste Joden Jezus geen Messias, toch krijgen veel van die teksten ook in het jodendom een Messiaanse uitleg, inclusief Jes. 53. Joden citeren sommige van die teksten minder dan wij en leggen ze anders uit. Ondanks het conflict met het christendom heeft het jodendom veel Messiaanse ideeën uit de voorchristelijke tijd bewaard. Voor Joden is het kruis nooit het einddoel van de Messias. Toen vlak voor de Hemelvaart de discipelen typische Joods vroegen 'Here, herstelt U in deze tijd het koningschap over Israël?' antwoordde Jezus niet: 'Verharden van hart, Ik ben gekomen tot verzoening van al Uw zonden.' Jezus vroeg hen dit in vertrouwen aan God de Vader over te laten.

Sinds de stichting van de Staat Israël en met name de afgelopen 35 jaar is er in Israël een sfeer ontstaan waarin Joden ons als niet-Joden voluit de ruimte geven met hen hun traditie te bestuderen. De rijkdom van het Joodse leren, laat staan de methode waarop Joden leren leer je niet uit boeken, daarvoor moet je aan de voeten van de rabbijnen zitten en met Joden samen je over teksten buigen. Sinds ik in 1982 in Jeruzalem begon als luisterpost heb ik geprobeerd te luisteren naar de wijze waarop al dan niet religieus levende Joden in Israël in gesprek zijn met de eigen traditie. Discussies gaan hard tegen hard. Daarbij gaat het om de juiste handel en wandel binnen het verbond. Ook de meeste gesprekken tussen Jezus en de Farizeeën gingen over: hoe leef je de weg ten leven.

Van die discussies is de telegramstijl kenmerkend. Typisch Joods. Rabbi A zegt x, Rabbi B zegt y, de rabbijnen beslissen z. Meningen lijken als los zand aan elkaar te hangen. Ze horen bij discussies over vragen naar het hoe en wat van de halacha, regels voor het doen en laten. Een definitieve beslissing wordt pas genomen nadat alle meningen zijn gehoord en uitgelegd met tekstverwijzingen of gelijkenissen. Als christenen worden we altijd wat zenuwachtig van meningsverschillen. Want van klein kind hebben we geleerd dat er maar één waarheid bestaat en dat al het andere *dus* onwaar is. Terwijl van de tegengestelde scholen van Shammai en Hillel gezegd wordt dat *beide Gods woord spreken*. Jezus was soms nog bitser tegen niet-Joden die zijn hulp inriepen dan Shammai. De felle debatten tussen Jezus en de Farizeeën laten zien hoe dicht ze bij elkaar stonden.

Het is niet eenvoudig om als niet-Jood te gaan zitten aan de voeten van de rabbijnen. Je moet er goed Hebreeuws en Aramees voor kennen. Ik begreep er in het begin vaak geen lor van, ondanks een doctoraal uit Leiden met hoofdvak Oude Testament en specialisatie vroeg jodendom. Er is een troost. In een midrash vraagt Mozes om een les te mogen volgen in de academie van Rabbi Akiva. Mozes zit op de achterste rij en begrijpt absoluut niet waar Akiva het over heeft. Wie ben ik in vergelijking met Mozes? Zitten aan de voeten der rabbijnen kriebelt je ego niet. Integendeel. Maar als je geduld opbrengt, gaat het gloren na een lange nacht van onbegrip. Dan vallen de schellen van je ogen. Als Paulus mij daar zo zou hebben zien zitten, had hij vast iets gezegd in de trant van: 'Israël leest misschien met een bedekking, maar jij kwam met een bord voor je kop'.

Medio jaren tachtig lasen we in de Talmoedklas van Rabbi Pesach Schindler het tiende hoofdstuk van Sanhedrin. Daarin komt de opstanding der doden aan de orde. Argumenten pro en contra vlogen vanuit de tekst van de Talmoed over tafel. Marian en ik hadden het gevoel de notulen te lezen van het debat tussen Sadduceeën en Farizeeën dat Paulus volgens Hand. 23 uitlokte. Door die discussie in de talmoed kwam Hand. 23 tot leven. Lukas ging er misschien vanuit dat zijn lezers die argumenten wel kenden. Toen wij die discussie in de

Talmoed lezen, werd voor ons de kloof van tijd en ruimte overbrugd. In dat debat ware de Farizeeën Paulus' bondgenoten. A.s. zondagavond hopen we weer in Jeruzalem aan te schuiven en de draad van onze Talmoedklas daar weer op te pakken.

In Matth. 15 wordt verteld dat een vrouw uit de omgeving van Tyrus en Sidon Jezus vraagt om haar dochter te genezen. Jezus wijst haar af met 'Ik ben slechts gezonden tot de verloren schapen van Israël'. Als ze voor hem neervalt en vraagt 'help me', zegt Hij 'Het is niet goed het brood van de kinderen te nemen en het de honden voor te werpen.' Waarop zij zegt: 'zeker, Here, ook de honden eten immers van de kruimels, die van de tafel van hun meesters vallen.' Na Jezus' botte antwoord had ze geschokt kunnen wegvlugten in het bolwerk van haar in heidendom gekoesterde zelfverzekerdheid en denken: barst. Je kan ook proberen er de gein, genade, van in te zien en zoveel mogelijk kruimels oprapen. Als je begint met leren verdraagt je heidense maag in het begin niet eens de kruimels. Je moet als de kinderen beginnen met melk, voordat je maag die zwaar op de maag liggende kruimels kan verteren. Ik weet niet *hoe* Joods een christen moet lezen om het Evangelie recht te doen. Ik heb het verzadigingspunt nog lang niet bereikt. Mijn lezen is nog lang niet Joods genoeg om op de juiste wijze navolger te zijn van die Joodse man uit Nazareth. Niet omdat Joden übermensen zouden zijn of bij de Eeuwige in de keuken hebben gekeken. Maar omdat ik weet alleen van Joden te kunnen leren, hoe ik de teksten moet lezen, wat ik wel en wat ik niet tussen de regels mag lezen. Het betekent studeren en nog een studeren. Je leven lang. En wie er niet op studeert, wordt niet bekeerd.

Mitzvot: lukken of lijden?

I. INLEIDING Van de Beek schreef:

“Israël blijft grotendeels blind voor wat is gebeurd in Christus- Zij verstaan hun eigen Schrift niet meer” (pag. 399)

"God is de Joden van meet af nabij. Ze zijn sinds Abraham zijn volk. Maar ze hebben Hem nooit begrepen.... Hij was hun ook te veel in de vervulling van de torah..." (p.400)

“Israël is ook het teken dat geen mens met deze God leven kan. God is te veeleisend. De torah (met klein hoofdletter) is niet te vervullen... Ook Joden moeten gedoopt worden” (p. 398)

Deze dogmatische houding heeft me geprikkeld: heeft hij gelijk? Hebben mijn vaderen en voorvaderen, mijn leraren, rabbijnen, -chassidisch en niet -chassidisch-, uit het Midden Oosten, Europa, Azië, en Noord- Amerika "God nooit begrepen"?

Dus ik besloot de Torah opnieuw te gaan bekijken met de blik van v.d.Beek, door na te gaan hoe hij (dwz de correct-bijbels-lezende Christenen) God en Zijn Torah hebben begrepen.

Vanwege mijn beperkte tijd, bespreek ik nu alleen die ene tekst waarop v.d.Beek gefixeerd lijkt te zijn, want hij verwijst naar deze tekst meer dan tien keer (p. 103, 124, 124 n.235, 189, 265, 314, 359, 372, 374, 381). Voor hem blijkt dit het scharnier van zijn theologisch standpunt te zijn:

II. VAN DE BEEK'S CENTRALE VERKONDIGING

A. Joshua 24:19 –

(v.19) *Vayomer Yehoshua el ha'am: ` Lo tuchlu la'avod et Hashem ki Elohim kedoshim Hu; El kano Hu, lo yisa le'pish'eichem u'lechatoteichem.* (v.20) *ki ta'azov et Hashem va'avad'tem elohei nechar; ve'shav v'hera lachem ve'cila etchem, acharei asher heitiv la'chem . 21 Vayomer ha'am el Yehosuaa: lo, ki et 'Hashem na'avod...'-*

“Toen zeide Jozua tot het volk: Gij zult den HEERE niet kunnen dienen, want Hij is een heilig God, Hij is een ijverig God, Hij zal uwe overtreding en uwe zonden niet vergeven: 20. Indien gij den Heere verlaten en vreemde goden dienen zult, zoo zal Hij zich omkeren en Hij zal u kwaad doen, en Hij zal u verdoen, nadat Hij u goed gedaan zal hebben. 21 Toen zeide het volk tot Jozua: Neen, maar wij zullen den HEERE dienen.” (Staten vertaling).

V.d. Beek's uitleg:

p.103- “Als het volk deze oproep bevestigend beantwoordt, zegt Jozua dat het onmogelijk zal zijn om de geboden te bewaren omdat het leven met deze God te veel vraagt van een mens”

p. 124 “Jozua roept het volk dan op om de Here te dienen. Dat belooft het volk. Maar Jozua zegt dat ze dat niet kunnen om dat God te veeleisend is”

v.d.Beek legt deze tekst op een verkeerde manier uit. Voor hem is v. 19 afgesneden van v. 20. Dus dient het als voornaamste bewijstekst dat God niet gediend kan worden. Als hij gelijk heeft, waarom zou Jozua dan de toestemming van het volk accepteren (v. 25), om het

onmogelijk te doen? Of het hoogst onwaarschijnlijke, aldus zijn voetnoot 235 'Zonde is geen lot maar er is wel een feitelijk Versagen.'

Hij leest v. 19 alsof het op zichzelf staat, los van v. 20. Een redelijke, niet dogmatisch georiënteerde lezer zou dit vers 19 echter samen met v. 20 lezen op de volgende manier: : (v.19) Lo tuchlu la'avod et Hashem... ki ta'azov et Hashem va'avad'tem elohei nechar ... (v.20)"

Gij zult den HEERE niet kunnen dienen... Indien gij den Heere verlaten en vreemde goden dienen zult... (v. 20).

Maar de mens is niet in staat aan God's eisen te voldoen., verkondigt v.d. Beek: ""Hij was hun te veel" (p. 400)

Zou ik dat geweten hebben 48 jaren geleden , dan zou ik nooit mijn bar-mitzva gedaan hebben en veel energie, voorbereiding, en kosten hebben kunnen sparen! Bar mitzva worden op 13 jarige leeftijd betekent dat je de mitzvot wel aan kunt.

III ONDERSTEUNENDE CITATEN

A. VANUIT A.J. HESCHEL

Op pag. 124 noot. 235 citeert v.d. Beek, de beroemde joodse theoloog/talmoedist Heschel als steun voor zijn stelling: Ik citeer hier de oorspronkelijke taal:

"In stressing the fundamental importance of the mitsvah, Judaism assumes that man is endowed with the ability to fulfill what God demands, at least to some degree.. Judaism would reject the Kantian axiom, I ought, therefore I can; it would claim, instead, 'Thou art commanded, therefore thou canst'" [**God in Search of Man**, p. 378]

Heschel erkent dat de mens die door God geboden is, niet op een perfecte manier in staat is om Gods geboden te vervullen. Maar dat wist God al toen Hij de mens zijn Torah en mitzvot heeft aangeboden in de hoop en de verwachting dat deze akkoord zou gaan met het verbonds aanbod. Daarom biedt Hij hem ook de gelegenheid om goddelijke vergeving te aanvaarden in het geval van redelijke overtreding. De mens is niet ,onafhankelijk maar God is ook niet onafhankelijk. God wilde zelf een menselijke partner hebben om zijn geboden te kunnen uitvoeren.

Talmoedtekst tegenover v.d. Beek

Een talmoedische tekst (tractatus Sjabbat 88b) weerspiegelt dit: Toen Mozes naar de hemel ging om de tafelen te ontvangen, protesteerden de engelen: "Waarom geeft de Heer Zijn heilige Torah, die 974 generaties voor de schepping bij U verborgen is geweest, aan de uit vlees en bloed geboren mens?" [blijkt dat de engelen v.d.Beek's boek gelezen hebben om deze zwart/wit perfectionistische houding te hanteren m.b.t. de Torah en de mens]. God verzocht Mozes hun een antwoord daarop te geven. Na enige aarzeling doet Mozes dat: "Er staat in de Torah *'Ik ben de Heer uw God u uit Egypte heeft gebracht'* - Waren jullie (de engelen) slaven in Egypte? "*Gij zult geen andere goden hebben*" - Woonden jullie onder de volkeren die afgoden dienden? "*Gedenk de Sjabbatdag, die te heiligen*" - Werken jullie dat jullie rust nodig hebben? "*Eer uw vader en moeder*" - Hebben jullie ouders? "*Gij zult niet moorden, ..geen overspel plegen, ... niet stelen*" - Zijn jullie betrokken bij jaloezie, is de instinctieve ('slechte') Drijfveer (Yetzer hara) onder u?"

Met andere woorden: de Torah en de mitzvot zijn gericht op de menselijke situatie, de imperfecte realiteit van ontwikkeling, van zwakte en de poging op nieuw te starten. En niet op de platonische, van de Beekse, virtuele realiteit van perfecte vormen, perfecte wezens, perfecte verwachtingen.

Hij citeert Heschel op een verkeerde manier om zijn stelling te ondersteunen. Maar hij leest hem los van zijn context. Met betrekking tot mitzvah schrijft Heschel in hetzelfde boek: "The supreme dignity of mitzvah is of such spiritual power that it gained a position of primacy over its antonym [zijn tegenovergestelde concept], namely, sin or *averah*... To the mind of the Jew *mitzvah* bears more reality and is a term more frequently and prominently used than *averah*. In the Christian vocabulary the frequency and importance of the two terms is just the reverse. Christianity has not taken over the idea of *mitzvah* and as we have seen, there is no precise term for it in Western languages." (Heschel, p. 362).

Deut. 30:11-14-

V.d. Beek stelt ook dat Deut. 30:11-14 haaks staat op Jozua 24:19, en niet consequent is met zijn (vd Beek's) lezing van Jozua (p. 103, note 235).

"Want dit gebod, dat ik u heden opleg, is niet te moeilijk voor u en het is niet ver weg. Het is niet in de hemel, zodat gij zoudt moeten zeggen: Wie zal opstijgen ten hemel, het voor ons halen, en het ons doen horen opdat wij het volbrengen? En het is niet aan de overkant der zee, zodat gij zoudt moeten zeggen: Wie zal oversteken naar de overkant der zee, het voor ons hallen, en het ons doen horen opdat wij het volbrengen? Maar dit woord is zeer dicht bij u, in uw monde en in uw hart om het te volbrengen.

Zie, ik gebied u heden de HERE, uw God, lief te hebben door in zijn wegen te wandelen en zijn geboden, inzettingen, en verordeningen te onderhouden, opdat gij leeft en talrijk wordt en de HERE, uw God, u zegene in het land, dat gij in bezit gaat nemen... het leven en de dood stel ik u voor, de zegen en de vloek; kies dan het leven...!" (Deut: 30:11-14)

Heeft Jozua dan de traditie en de theologie van Deuteronomium niet gelezen, of gehoord van zijn meester Mozes? Heeft hij misschien alleen van de Beek gelezen, om zichzelf zo dogmatische en hard te presenteren?

B. Vanuit Jeremia

V.d. Beek gebruikt ook de tekst vanuit Jeremia (31:31-34) om steun te vinden voor het "nieuwe verbond" dat de Heer gaat sluiten "de wet die Hij in hun binnenste gaat leggen en die in hun hart geschreven" zal worden. In de eerste plaats als wij Jeremia letterlijk nemen, dan zal ook Jezus overbodig zijn want hij is niet een wet die in iemands hart is geschreven. Maar meer serieus, deze uitspraak van Jeremia moet gezien worden als een schreeuw van wanhoop op een moment van wanhoop en niet als een dogmatisch- theologische uitspraak: "he is voicing a note of despair" volgens Prof. Moshe Greenberg vanuit Jeruzalem, een bijbelgeleerder en vertaler van de Jewish Publication Society vertaling van de Tenach. Wat iemand in een periode van wanhoop en verdriet zegt om een volk te bemoedigen, moet niet als zijn algemene opvatting gezien worden.

Dus bijv, zie Jer. 4:1 *Im tashuv Yisroel, ne'um Hashem Eilai tashuv. Ve'im tasir shikutzecha mipanai ve tagur, venishbativ chai Hashem be'emet be'mishpat, u'vitzedaka, ve'hitvarchu bo goyim u'vo yithallalu* "If you return to Me, If you remove your abominations from My presence and do not waver.. Nations shall bless themselves by you and praise themselves by you."

"**Indien** gij u bekeert, Israël, luidt het woord des Heren, bekeer u tot Mij; en **indien** gij uw gruwelen van mij wegdoet uit mijn ogen...enz.

Waarom zou, volgens de redenering van v.d. Beek, dit afhankelijk zijn van de keuze die Israël

zou moeten maken? Als de boodschap van Jeremia letterlijk betekent: een innerlijk zich eigen maken van God's wil, van binnenuit Hem gehoorzaam zijn (omdat de geboden teveel zijn en onmogelijk uit te voeren), dan horen bij Jeremia geen condities- geen "indien!"

Het Talmud Tractaat Baba Kamma 86b (ook in tractaat Kiddoesjin 31a), leert ons de doctrine van R. Hanina: *Gadol metzueh ve'oseh, mi'she'eino metzueh ve'oseh* "- meer aanzien heeft diegene die de geboden vervult omdat hij geboden is, dan diegene die de geboden vervult zonder geboden te zijn [zoals bijv. iemand die uit vrije wil goed doet]." De centrale plaats van de mitzvot in de joodse godsdienst, ethiek, moraliteit, en theologie kan niet zomaar gebagatelliseerd worden door een slim hermeneutisch, of exegetisch spelletje. En v.d. Beek is heel slim, dat geef ik toe. De bron voor zijn dogmatische houding komt vanuit een andere waterstroom dan de Tenach of de Joodse context waarin Jezus verkeert, (en misschien ook niet vanuit het evangelie-, maar die discussie laat ik over aan andere christelijke theologen zoals Geert Cohen Stuart).

IV. HEILIGHEID

V.d. Beek stelt vast: "De heiligheid van God is mensen te groot. Dat heeft Israël voortdurend gemerkt. "Gij zult niet in staat zijn de Here te dienen, want Hij is een heilig God, heeft Jozua gezegd" (p. 189).

A. Dit staat haaks op Leviticus. 19:2 *Kedoshim tiheyu, ki kadosh Ani Hashem*- Gij zult heilig zijn [should be worden-future], want Ik de Heere uw God ben heilig"... *vi'heyitem li Kedoshim* [future], *ki kadosh ani Hashem* (Lev. 20:26)- en gij zult Mij heilig zijn, [beter vertaald als 'worden']want Ik de Heere ben heilig."

B. Maimonides *Moreh Nebuchim* [*Gids voor de Verdoelden*] III:33: "Volgens de Sifra [vroeger rabbijns commentaar op Leviticus] duiden de woorden '*Gij zult heilig zijn*' de heiligheid aan die voortvloeit uit het doen van de heilige geboden"- Kortom: de prestatie van heiligheid is een resultaat van de prestatie van de geboden. Wij keren terug naar de grondvraag: zijn de geboden te doen, zijn zij te veel?

Maimonides antwoordt op deze vraag: De ware Torah heeft als doel een tweedelige perfectie. Het is gericht op goede wederzijdse verhoudingen tussen mensen... Ten tweede is hij er op gericht om ons vertrouwen [emoenah] aan te leren. De Heilige Schrift vertelt heel duidelijk over deze tweezijdige perfectie en vertelt ook dat dat het doel is van de heilige geboden: De Here gebod ons al deze inzetten te onderhouden en de Here onze God te vrezen, opdat het ons altijd wel zou gaan en Hij ons in het leven zou behouden.' Deut. 6:24)." [Moreh Nebuchim III:27]

Kortom: de mitzvot zijn het middel om de mens te redden. Het blijkt dat Maimonides' ook het boek van v.d. Beek niet heeft gelezen.

V. MITZVOT ZIJN BEDOELD VOOR MISLUKKING

A. Volgens v.d. Beek, heeft God aan Israël de geboden gegeven om hun te frustreren, en door deze frustratie hun te leren dat de mensen, inclusief Israël, incompetent zijn om normen en waarden vanuit hun eigen verantwoordelijkheid op zich te nemen, en in de praktijk uit te voeren.

"als de Joden zich bekeren, dan is dat de wederopstanding der doden. Als Gods eigen volk Hem dienen zal met heel hun hart en met al hun kracht, **dan is de ban die Jozua uitsprak bij zijn afscheid, gebroken.**" (p. 314).

God door mitzvot met heel je hart en ziel te dienen (Deut. 6:5) is dat al de opdracht voor dat Jozua aan de leiding kwam!

Dat Israël de Torah niet kan doen lezen we opnieuw op blz. 359: ".....moet herhaald worden- dat Israël niet in staat is de torah te vervullen. Juist het boek Jozua... eindigt met de boodschap dat Israël de Here niet zal kunnen dienen... want van meet af aan was duidelijk, dat Israël de wet niet zou volbrengen... de torah laat de onmogelijkheid zien van gerechtigheid door verdienste van het volk" m.a.w. het kerygma van de Torah is om te laten zien hoe onmogelijk het is om Gods standaard en verwachtingen ten aanzien van de menselijke prestaties te handhaven en "door de dood van Christus is de wet ten einde gekomen en mogen mensen in de gemeenschap met Hem het leven ontvangen. Dat geldt voor Jood en heiden tezamen." (pag. 360). M.a.w. het doel van de geboden is om te bewijzen dat zij niet uitvoerbaar zijn, de mens te overtuigen dat hij onwaardig is als uitvoerder van daden die bepaald zijn door (heilige) waarden en normen.

B. Waarom is v.d. Beek gefixeerd op Jozua, alsof hij de eerste is die Israël bekritiseert? Mozes heeft dit al voor Jozua gedaan in Deut. 31:29-30. Daar voorspelde hij de komende waarschijnlijke mislukking van Israël: *“Want ik weet, dat gij na mijn dood zeer verderfelijck handelen zult en afwijken van de weg, die ik u geboden heb; daarom zal na verloop van tijd het onheil over u komen, wanneer gij doet wat kwaad is in de ogen des HEREN en Hem krenkt door het maaxsel uwer handen.”*

Mozes moet in elk geval volgens de dogmatische consequentie van de theologische houding van v.d. Beek of een onschuldige en naïeve boodschapper van God zijn dat hij de mitzvot aan hun doorgeeft vanuit dezelfde naïeve veronderstelling dat zij bedoeld zijn om uit te voeren; of hij is een deel van Gods complot om dit volk compleet te laten mislukken en hen zo de les te leren van Gods genade. Geen van beide alternatieven zijn overtuigend. En waarom niet? Om dat zij niet kloppen. Noch God, noch Mozes heeft het boek van v.d. Beek gelezen.

VI KLASSIEKE EN MODERNE COMMENTATOREN OP JOZUA 24:19 **HOE INTERPRETEREN DE VERKEERD-LEZENDE RABBIJNEN EN DE** **MODERNE BIJBELGELEERDEN DE JOZUA TEKST?**

***R. Yosef Kara (N. France, 1060, Troyes)- “not to discourage them from serving Him, but only to fortify and to set bounds to His ways so that they should respond: ‘even though He won’t forgive us our sins and transgressions, it is our desire to serve Him’- *“lo leharchikam mei’avodato, ela la’asot chizuki u’seyag lidrachav she’yashivu hem: `af al pi sh’lo yisa li’besha’einu u’lechatotenu, retzoneinu le’avdo”* m.a.w. Moshe Greenberg legt Kara zo uit:, “het is gewoon retoriek” [geen systematische- theologie] (Jerusalem 13/08/03 in een persoonlijk gesprek in zijn flat).

***Don Isaac Abarbanel (Spain, 1492)-“**In order to demonstrate and to strengthen their will to enter into the covenant, he said [provocatively] ‘you cannot serve God’ putting forth two obstacles [mei’ni’ut]: one, by saying ‘ God is holy’, as if to say, since He is the holiest in the world, who can serve Him? And the second obstacle is that ‘He is a jealous God who doesn’t forgive sins and transgressions.’ But he could say this because Israelites knew that both claims are the opposite of the truth, since serving God is very easy [kala me’od] and He the Blessed One, forgives sins and transgressions.** In order that the Israelites shouldn’t think that we won’t sin and therefore have no need for atonement, he said that this was not so, since he knew that in the future they would sin and would abandon God and that He would punish them [for this].”

Kortom, voor Abarbanel geldt de idee dat God niet gediend kan worden vanuit een waanzinnige gedachte.

***Sefer Yehoshua, Yehezkel Kaufman, (Kiryat Sefer, Jerusalem, 1959. V. 19 “**You cannot serve God’- Joshua is explaining the seriousness of the commitment... Serving God doesn’t makes allowances for idolatrous deviance.**

***Sefer Yehoshua, Prof. Gershon Galil of th Faculty of Bible at HU and Dr. Yair Zakowitz of the Faculty of History, Haifa U. commentary on chap 24 is by Galil, 1999. Editorial Board includes more than 37 professors from the Biblical and archeological faculties of Israel (Heb. U. Haifa U., Ben Gurion U. Bar Ilan U. , Brandeis (Sarna) , NYU (Levine, Shiffman), Berkley (Milgrom). “**Joshua is trying to concretize the seriousness of the commitment [“we will serve God”], to weaken their hands [] with the words ‘ you can’t serve God’ le’rapot (weaken) yedeihem. They said ‘He is our God’, showing intimacy [kirva] and he emphasizes the distance [richuk] between them and God with the words ‘God is holy’”** (p. 218)

***Book of Joshua, Marten H. Woudstra, (Grand Rapids, Michigan, 1981), “**v. 19 it is evident from other parts of the book (e.g., 23:8) as well as from this chapter (v. 31) that these words, although their seriousness should not be minimized, should nevertheless not be taken in an absolute sense. Joshua simply wants to confront Israel with the seriousness of the solemn promise it has just uttered.**

Two things are said about God, both of which are meant to impress Israel with the weightiness of the moment. God is holy, and He is jealous. God’s holiness is that which makes him incomparable (I Sam. 2.2). There is something of the unapproachable about the holy. Nevertheless, in later literature God is also the Holy One of Israel (frequently so in Isaiah), who in spite of his holiness dwells with Israel. Here, however, the unapproachable sanctity of God is in the foreground. When that holiness is violated by sinful man it expresses itself in ‘jealousy.’ God’s zeal for the maintenance of his honour. This zeal can be shown through acts of punishment upon evildoers or through acts of vindication on behalf of God’s people. **Stress upon the ‘jealousy’ of God does not conflict with his status as the redeeming God.** In the Decalogue both features occur side by side (Ex. 20.2,5). Hence Joshua’s words must not be considered to be in conflict with the people’s earlier reference to the Exodus redemption (v. 17).

Continuing his solemn words of warning, Joshua now tells the people in absolute terms that the covenant with God, once his ‘jealousy’ is provoked will not forgive your transgressions and your sins. These words must be understood in their proper context, yet their force should not be diminished to the point of complete diminution. Forgiveness of sins is something on which a sinner cannot count. The fact the sins are forgiven at all is due to a miracle of grace, for always sin calls for punishment by a holy God.” (p. 353).

***The Century Bible, New Edition Joshua, Judges and Ruth, ed. John Gray, prof. Hebrew and Semitic Languages, U. of Aberdeen, Scotland. 1967. P. 196, note on v. 19 -24: “This passage where Joshua again brings the people to the point of decision for God, is generally taken to be tautological after their decision in verse 18 and is thought to be redactional. **Ancient literary and oral narrative knew the convention of accentuating a point by making it controversial**, e.g. Moses’ controversy with Pharaoh before the deliverance...

***Moshe Greenberg (vanuit een persoonlijk gesprek)- Even if v.d. Beek’s reading

were correct about the Joshua verse here, you cannot on the basis of one or two verses in the Bible contradict the weight of the entire Bible in presenting God as compassionate and forgiving and life giving through his mitzvot.

The spirit of the life giving quality of Torah and mitzvot is expressed by the psalmist: "Were not Your Torah my occupation, then I would have perished in my affliction" (Ps. 119:92) and "The best of reason and knowledge teach me, for I believe in Your commandments... The instruction of Your mouth is better for me than thousands of gold and silver" (Ps. 119:66, 72).

If you should argue that verse 71 there, "It is good for me that I was afflicted (*u'neiti*), in order that I learn Your statutes," suggests that, by definition, intimacy with God must lead to suffering, see Redak: "when I deprived and wearied myself [i.e. regimented myself] in order to master your statutes, as a great good did I perceive this deprivation, since the instruction of Your mouth etc." Indeed the whole of Ps. ch 119 is one great paean [lofied] to the life giving quality of Torah and mitzvot. Who got it right, the Psalmist or v.d. Beek?

VII Chachmatchem u"binatchem b"inei hagoyim" uw wijsheid en uw inzicht zijn in de ogen der volken

Moses heeft Israël verkondigd: "Zie ik heb u inzettingen en verordeningen geleerd... opdat gij aldus zoudt doen in het land, dat gij in bezit gaat nemen. Onderhoudt ze dan naastig, want dat zal **uw wijsheid en uw inzicht zijn** (*chachmatchem u'binatchem*) in de ogen der volken, die bij het horen van al deze inzettingen zullen zeggen: Waarlijk; dit grote volk is **een wijze en verstandige natie**. (*am chacham v'navon*). Immers welk groot volk is er, waaraan de goden zo nabij zijn als de HERE, onze God telkens als wij tot Hem roepen? En welk groot volk is er, dat **inzettingen en verordeningen heeft zo rechtvaardig, als heel deze wet**, die ik u heden voorzetleg?" (Deut. 4:5-8).

Welke natie zou een volk respecteren dat wetten zouden aanvaarden die verontworpen zijn voor mislukking, lijden en de dood, om Gods genade te laten zien?

Diteze stelling is niet op een rationele, ethische of theologische manier te verdedigen. Het eist een demonisch (misschien sadistisch) imago van God, een waarlijk Marcionistische afbeelding van de God van het "Oude (verouderde) Testament. Alleen een dogmatische gespitste mentaliteit zal door ontkenning een redelijke theologische en ethische houding onderdrukken door ontkenning, alleen om te kunnen geloven dat God een volk wetten geeft ommet de bedoeling huen door lijden tot een op geestelijk failliet te brengen. door lijden. En dit om huen te redden.

Het verhaal van de Binding van Izaäk was toch gegeven om ons goed in de gaten te laten goed in de gaten houden dat de God van Abraham, Izaäk ien Jakob niets ment mensenn offers en lijden vante doen wil hebben. Abraham die geïndoctrineerd was vandoor zijn heidense wereld was bereid zijn zoon op te offeren, maar hem wordt geleerd dat de Torah mensenoffers(en misschien ook dieren offers-, zie Is. 1) afschuwelijk vindt.

VIII. LAATSE WOORD

Vanuit de Misjnah (Makkot 3:16) horen wij de woorden van Rabbi Channaja ben Akasja: "**De Heilige die geprezen wordt wilde Jisrael gelukkig maken**[niet laten lijden] **maken; daarom gaf Hij hun veel tora-voorschriften**

Want er is gezegd: 'De Eeuwige wil graag, om hem Jisrael- de hoogste graad van geluk te geven, de Torah steeds groter en prachtiger maken- *Hashem chafetzv le'maan tzidko, yagdil Torah ve yadir'* (Jes. 42:21)." Misschien zal v.d. Beek (zoals zijn collega Geert Cohen Stuart suggereert in zijn boek Joodse Feesten en Vasten) de jood Jezus beter verstaan en opnieuw zijn lessen in het Evangelie gaan bekijken door de woorden en het perspectief van R. Channaja serieuzes te nemen.

En zo niet, dan **a.u.b. handen af van mijn Torah!**
Want, de Mitzvot zijn bedoeld om te lukken, en niet te lijden?!

Dr. D. Boer

Wie bepaalt de agenda?

1. De belijdenis van de 'onopgeefbare verbondenheid' met het Joodse volk is, als het goed is, het resultaat van de ontzetting van ons christenen over het schrikbarend ontbreken daarvan in de tijd dat het Joodse volk dreigde te worden vernietigd. Dit leidde ertoe dat wij eindelijk weer ontdekten dat juist die verzameling geschriften, die onze christelijke identiteit bepaalt, het zogenaamde Nieuwe Testament, ons die onopgeefbare verbondenheid gebiedt. De Jood Jezus, die wij belijden als de zoon van de God van Israël, die op menselijke wijze de wil van deze God belichaamde, is tot het einde met zijn volk verbonden gebleven. En de Jood Paulus, de apostel van de gojim, verwerpt met de grootst mogelijke felheid de fatale gedachte dat de Eeuwige zijn volk verstoten zou hebben: dat zij verre! (Rom. 11,1).

Het gaat hier dus om iets, iets wezenlijks, dat wij christenen geleerd hebben, ónze positie, ontleend aan ónze bijbel, d.w.z. aan die geschriften die wij met de Joden *niet* delen. Het is het reformatorische 'sola scriptura', de schrift alleen, dat ons dit zoals gezegd *gebiedt*. Dat is sterk omdat wij er dus absoluut niet onderuit kunnen ons met de Joden onopgeefbaar verbonden te weten en daar ook naar te handelen. Maar het is toch ook niet onproblematisch. Want deze beperking tot de schrift alleen betekent ook dat wij het zijn die, luisterend naar de schrift, bepalen wat die verbondenheid inhoudt. Wij blijven om zo te zeggen onder ons en hebben de Joden niet nodig – behalve als de objecten om onze verbondenheid aan te bewijzen. En de beperking tot de schrift alleen betekent vervolgens dat wij gefixeerd blijven op de situatie, waarin Jezus en Paulus en überhaupt de auteurs van het zogenaamde Nieuwe Testament hún positie ten aanzien van het Joodse volk – voor de meeste van hen: hún volk – bepalen. Die is er een van onopgeefbare verbondenheid, zeker. Maar deze wordt gepraktiseerd in de context van een heftig *conflict*: het 'nee' van het officiële Jodendom tegen Jezus als de messias en de messiaanse beweging die van hem uitgaat. Dit conflict wordt, als de geschriften van de Jezusbeweging het einde van alle historische wijsheid betekenen, de definitieve horizon, waarbinnen de onopgeefbare verbondenheid gedacht wordt: het Joodse nee tegen Jezus dat de Joden maar één alternatief biedt, zich tot hem te bekeren.

De geboden solidariteit met de Joden blijft zo de Jood en zijn Jodendom als object beschouwen. Hij blijft voorwerp van een theorie maar komt zelf niet aan het woord. Nogmaals, deze positie heeft een hele sterke kant: de verbondenheid met het Joodse volk mag op geen enkele wijze afhankelijk worden gemaakt van wat voor gevoelens en gedachten wij er ten aanzien de Joden op na houden. Deze verbondenheid is eenvoudig geboden, een kwestie van gehoorzaamheid. Maar ook al blijven wij erbij dat wij achter dit gebod niet meer terugkunnen, wij kunnen er onmogelijk bij blijven stil staan alsof daarmee alles al gezegd zou zijn. Want verbondenheid zonder dat de bondgenoot zelf iets zeggen mag is een tegenspraak in zichzelf. Hoe zou je, als je met iemand verbonden raakt, niet willen weten wat die ander denkt, voelt, heeft meegemaakt? En dat is, wanneer het om de verbondenheid van ons christenen met de Joden gaat, te meer het geval, omdat wij medeverantwoordelijk zijn voor een geschiedenis, die de Joden in dodelijke zin tot objecten gemaakt heeft – van haat en nijd, moord en doodslag. Zij waren er dan ook bijna niet meer geweest en het is niet dank zij ons dat zij er nog zijn, nog leven – de gedachtenis van hen, aan wie Joden wél hun leven in die tijd te danken hebben, zij tot zegen!

De bondgenoot lééft (leeft nóg), laten wij eindelijk doen wat wij allang hadden moeten doen: hem horen, luisteren naar wat zij te zeggen heeft. Hebben wij het over wie de agenda bepaalt, dus bepaalt wat ons in het kader van onopgeefbare verbondenheid te doen staat, dan is dat allereerst de Jood. Niet omdat hij bij voorbaat of altijd gelijk heeft en wat hij zegt boven alle

kritische twijfel verheven is – hij is ook maar een mens (hadden wij dat maar altijd consequent bedacht in plaats van ze als Übermensen te vrezen en als Untermensen te verachten!). Maar wel omdat wij eenvoudig niet weten wát hij – of zij – te zeggen heeft, geen kennis hebben van hun traditie, niet thuis zijn in de talmoed – de uitzonderingen, die gelukkig talrijker worden, bevestigen nog steeds de regel. Wij hadden het al van Paulus kunnen horen: eerst de Jood en dan de goi. De voorrang van de Jood is heel concreet de voorwaarde voor een werkelijke verbondenheid – van bondgenoten die met elkaar in gesprek zijn. Wij moeten eerst maar eens heel lang luisteren om dan ook iets te kunnen zeggen. Wel te verstaan: niet om dan het toch weer voor het zeggen te krijgen. Maar als (een competentere) gesprekspartner: die spreekt én luistert, luister én spreekt, in een *samen*-spraak zonder laatste woord.

In dit verband een opmerking over de zogenaamde Joods-christelijke *dialog*. Als wij zeggen dat werkelijke verbondenheid in gesprek bestaat, in dialoog dus, dan moeten wij wel bedenken dat wat wij op dit punt van onszelf zeggen niet automatisch ook omgekeerd voor de Jood geldt. Voor ons geldt inderdaad: onopgeefbaar verbonden met de Joden. Maar wie zegt dat de Joden ook onopgeefbaar verbonden moeten zijn met ons? En voor ons geldt verder: wij kunnen niet bestaan zonder naar aan wat Joden te zeggen hebben gehoor te geven. Maar wie zegt dat ook de Joodse existentie onbestaanbaar is zonder ons? Ja, in de tijd van de Sjoa konden de Joden niet zonder ons maar dat is het hem juist: wij waren er toen niet voor hen. Hier blijft een *asymmetrie* die wij niet kunnen en niet moeten willen oplossen. Zo ergens, dan juist hier moeten de Joden voor zichzelf spreken. Wij kunnen op een dialoog hopen, wij kunnen ons verheugen, wanneer Joden met ons in gesprek willen zijn – zoals vandaag. Maar wat ons te doen staat is ons zelf voor die dialoog te kwalificeren. Dat wil zeggen: ruimte maken voor de Joden als gesprekspartner, als iemand die ons iets te zeggen heeft. Waar overigens nog niet alles mee gezegd is, nog niet het beslissende: de verbondenheid met de Joden staat of valt met onze daadwerkelijke solidariteit. Een *competente* gesprekspartner, zeker, maar voor alles een *betrouwbare* bondgenoot: het een niet zonder het ander.

2. Luisteren naar de Joden. Dat betekent voor mij niet uitsluitend maar wel allereerst: Talmoed lezen. De Talmoed is de documentatie van Joodse overlevering die ingevolge de christelijke fixatie op het Joodse nee tegen Jezus als de Messias bij voorbaat voor irrelevant werd verklaard. Wat er met een ijzeren logica weer toe leidde dat dit als de ultieme waarheid aangaande het Jodendom zo ongeschokt kon blijven staan. Geen Jood die het weerspreken kon, zijn traditie was immers monddood verklaard.

Nu ben ik juist een goed voorbeeld van die slechte theologische socialisatie, waarin de kennis van de Talmoed beperkt bleef tot de bestudering van het (mooie) boekje van professor Palache »Inleiding in de Talmoed« - nota bene in de propedeuse, dus in dat wat aan de eigenlijke theologische studie voorafgaat. Verder was het: sola scriptura, de schrift alleen. Ik ben dus eerder iemand die zich wat ik tot nu toe zei, moet aantrekken dan dat ik nu competent informeer over wat er in de Talmoed allemaal te lezen staat. Talmoed lezen is trouwens so wie so een zaak van een 'leren' dat je niet in je eentje en als gojse christen al helemaal niet zonder Joden doet.

Wat ik nu als een vrucht van mijn Talmoed lezen aanbiedt, is dus het werk van een volstreekte beginneling. En ik baseer mij daarbij hoofdzakelijk op selecties door deskundigeren gemaakt (de bloemlezing uit de babylonische Talmoed van Reinhold Mayer en het tijdschrift Tenachon). Dat ik het desondanks aandurf, is om duidelijk te maken hoe al zo'n pover begin van luisteren naar de Talmoed het gevestigde christelijke oordeel over het Jodendom ontmaskert als een vooroordeel, een beschamende onwetendheid, een karikatuur van wat Joden denken en geloven.

Ik lees wat er in de Talmoed gezegd wordt over de doodstraf, die de Tora in Deuteronomium 21: 18-21 voorschrijft voor een zoon, "die ongehoorzaam en opstandig is [d.w.z.] niet luistert

naar de stem van zijn vader en naar de stem van zijn moeder”. Het betreft hier een kwestie die een grote rol speelt in het christelijk anti-judaïsme. Het Oude Testament als het boek van de ‘wet’, van een rigoureuze, radicale ethiek, genadeloos denkend in termen van straf en loon: dat is ‘Joods’. En daartegenover staat dan het Nieuwe Testament – als de blijde boodschap van de vervulling van de wet – dat weet heeft van de ‘triumf van genade’, van de liefde Gods die onze straf op zich neemt en ons het heil loont om niet, gratia gratis data. En in het verlengde daarvan ligt de oppositie ‘oud(erwets) versus nieuw’, alsmede de evolutionaire gedachte van een steeds verhevener humaniteit, die gaat van het oudtestamentische, in het Jodendom geconserveerde ‘misdad en straf’ naar het christelijke gebod van de liefde, zelfs voor de vijand.

Maar in de Talmoed horen wij hoe Rabbi Jehoeda (Mishna Sanhedrin 8, 4) zegt: “Als zijn moeder niet paste bij zijn vader, kan hij er niet van beschuldigd worden een opstandige en weerspannige zoon te zijn” en hij noemt vervolgens nog een aantal gevallen die er allemaal op neerkomen dat de zoon niet schuldig is en dus niet bestraft hoeft te worden. Niet anders redeneert het tractaat Sanhedrin 71a: “Als zijn moeder niet gelijk op zijn vader in stem, blik en beeldvorming, dan kan de zoon niet worden veroordeeld”. Enzovoort en zo verder: het gebod wordt gewend en gekeerd tot er een genadige oplossing uitkomt. De Tosefta (Sanhedrin 11, 6) besluit dan ook: “Een ongehoorzame en opstandige zoon heeft zich nooit voorgedaan en zal zich in de toekomst ook nimmer voordoen.” Ik lees dat niet zo dat het voorschrift van de Tora wordt opgeheven. Er blijft gelden: een zoon die zijn vader en moeder niet eert, moet radicaal uit de gemeenschap van Israël worden geëxcommuniceerd. Maar het is wel geboden om alles in het werk te stellen dat het daartoe niet komt, het als het even kan te voorkomen, de grootst mogelijke inspanning te leveren dat zo’n zoon er nooit wezen zal.

Niet anders gaat de Talmoed om met de bevoegdheid van het Sanhedrin om een doodvonnis uit te spreken. Die bevoegdheid wordt op zichzelf niet in twijfel getrokken. Maar wel wordt “een Sanhedrin dat een keer in de zeven jaar jaar zo’n doodvonnis uitspreekt verderfbrengend genoemd”. Ja, “Rabbi Eliëzer, zoon van Azarja, zegt: een keer in de zeventig jaar” en “Rabbi Tarphon en Rabbi Akiva zeggen: als wij in het Sanhedrin waren, dan zou er nooit een mens ter dood worden gebracht” (Misjna Makkot I, 10). Alweer: wat een genadige opvatting van recht doen! Het allerlaatste wat het Sanhedrin mag doen is van zijn recht om een mens ter dood te veroordelen ook daadwerkelijk gebruikt te maken. En als het het ooit doet heet dat een verschrikkelijke nederlaag: het heeft verderf gebracht. Dat is zelfs zo als het maar heel af en toe gebeurt: een keer in de zeven jaar, nee: een keer in de zeventig jaar. Daarom zou het, als de Rabbis Tarphon en Akiva het voor het zeggen hadden, nooit gebeuren.

Horen wij, hoe joods Jezus redeneert als hij op de vraag van Petrus hoe vaak wij moeten vergeven, “tot zeven keer toe?”, antwoordt: “Niet tot zeven keer toe, zeg ik je, maar tot zeventig maal zeven keer”? (Matt. 18: 21,22) En horen wij ook dat in de Talmoed de Rabbis Tarphon en Akinva nog verder gaan?

Lees ik de Talmoed, dan treft mij een radicaal ‘sola gratia’: alles is erop gericht dat mensen, alle mensen, ook zij die aan alle kanten in de fout zijn gegaan, begenadigd kunnen worden. Wil ik daar nu mee zeggen: als je de Talmoed leest, ontdek je dat de Joodse traditie eigenlijk goed protestants christelijk is? Nee, ik beluister in de Talmoed namelijk iets dat ons ‘sola gratia’ zo niet voorkomt. Bij ons is het vooral een principe en dat nog in de eerste plaats voor de verhouding van God tot de mens. Het is volgens mij dan ook geen toeval dat het de praktijk van de rechtspraak nauwelijks geraakt heeft. In de Talmoed echter heeft het juist alles te maken met de praktijk van het recht doen tussen mensen onderling. In de discussies die daar gevoerd worden gaat het concreet om hoe het recht wordt uitgevoerd. Zo namelijk dat de wet niet doodt maar doet leven.

3. Wie dit gehoord heeft kan niet meer blijven denken in het *dogmatisch schema* dat het Jodendom fixeert op het nee tegen Jezus en de beweging die van hem uitgaat. Wij moeten en dat, hoop ik, niet tegen onze zin maar blij verrast, vaststellen dat de Joden om hun God, de Eeuwige, te verstaan niet op Jezus zijn aangewezen, laat staan op de christelijke verkondiging. De Eeuwige heeft blijkbaar Zijn verbondenheid met hen – als het levende verbond dat wordt gepraktiseerd in wederkerigheid, in dialoog – niet van de verhouding tot hun broeder Jezus afhankelijk gemaakt. Getuigt hun traditie niet van die levende, opgewekte verbondenheid met de Eeuwige?

Nu wil ik niet op mijn beurt in een dogmatisch schema vervallen en definitief uitsluiten dat Joden en Christenen elkaar ooit vinden in één oecumenische gemeente – waarvan de Jood Paulus droomde en die Karl Barth al te boud als in Jezus Christus werkelijkheid geworden vaststelde.

Is het ‘luisteren naar’ een onopgeefbare dimensie van de verbondenheid van ons christenen met de Joden geworden, dan kunnen wij, luisterend, niet anders zeggen dan dat de verhouding van kerk en synagoge *open* is.

Het is een openheid die wel de verbondenheid veronderstelt. Een openheid die de verbondenheid in praktijk brengt. Een openheid, die zich met Paulus één ding niet voorstellen kan: dat die verbondenheid ooit ten einde zou zijn – “dat zij verre”. Laat ons dus eindelijk beginnen te horen naar wat de ander, de Jood, onze bondgenoot, te zeggen heeft. In de verwachting dat wij daarvan alleen maar beter kunnen worden!

Prof. dr. Peter J. Tomson

Het belang van Jezus' Jood-zijn voor de Kerk

Laatst was ik op een bijeenkomst waar een predikantenechtpaar terugkeek op de lange jaren die ze gewerkt hadden in dienst van de zending. In dat verband haalden ze het bezoek aan dat ze destijds gebracht hadden aan een joods echtpaar in Jeruzalem. De vrouw des huizes, die als meisje uit Nazi-Duitsland was gevlucht, had hen met stemverheffing gevraagd: 'Maar wat *doen* jullie daar dan tussen al die mensen met een andere godsdienst?' De vraag bracht hen wat in verlegenheid. Hun eigen antwoord vonden ze later: 'We zijn gewoon aanwezig, als volgelingen van Christus.'

Toen ik er later over nadacht, besepte ik dat dit het enige antwoord is dat voldoet, al zou het misschien iets anders geformuleerd kunnen worden.

Ik wil het hebben over het belang van Jezus' Jood-zijn voor het christelijk geloof, voor het leven van de Kerk, ja voor het hele *bestaan* van de Kerk. Dat Jezus Jood was, wordt onder ons niet meer serieus ontkend. Ik denk alleen dat dit gegeven een veel radicalere strekking heeft dan de meesten van ons zich realiseren. Tenminste wanneer we met zijn Jood-zijn meer bedoelen dan religieuze folklore of ethnische achtergrond. Evenmin gaat het om bepaalde geloofsvoorstellingen; op dat gebied is het Jodendom immers minstens zo veelvormig als de meeste andere religies. Het typerende van het Jodendom – dat wat de Joden onderscheidt van hun medemensen – dat zijn de joodse *geboden*, in grote lijnen samen te vatten als *de joodse wet*: sabbat, feesten, besnijdenis, spijswetten, huwelijkswetten, enzovoorts.

Waar ik het over wil hebben is de enorme betekenis van het feit dat Jezus alle dagen van zijn leven, met heel zijn hart en ziel, geleefd heeft naar de joodse wet. Dit confronteert ons onontkoombaar met de vraag: hoe staan wij christenen tegenover de joodse wet?

De ceremoniële wet

Het is een vraag waar Van de Beek en Cohen Stuart beiden uitvoerig mee bezig zijn.

Cohen Stuarts boek is eigenlijk helemaal over de joodse ceremoniële wet gewijd. Ik zou na zijn reis over de Talmoedzee juist wat meer verkenning van het nieuwtestamentische kustland wensen: wat lezen we in het NT over de joodse geboden, hoe gingen Jezus en zijn leerlingen daarmee om? Wat betekenen de schijnbaar negatieve geluiden hierover bij Paulus?

Van de Beek begint aan de andere kant. Hij reist rond op het christelijk continent en peilt de betekenis van de 'kring om de Messias' ofwel van de joodse omgeving van Jezus en dus ook van de joodse wet met haar geboden. Hij geeft twee antwoorden. Eerst zegt hij 'botweg' met de Calvinistische traditie: de ceremoniële wet heeft afgedaan; 'de besnijdenis was een tijdelijke regel die beëindigd werd door de vervulling in de dood van Christus' (zie p. 299-301). Maar er komt ook een tweede antwoord (paragraaf 24): 'De besnijdenis gaat door'. Dat betekent: Israëls vasthouden aan de besnijdenis is niet simpelweg een miskennis van Christus. De joodse wetspraktijk en de synagogale eredienst hebben een bepaalde, kennelijk positieve betekenis voor christenen. Dit wordt echter niet verder uitgewerkt, en ik vind dat Van de Beek de calvinistisch opgevoede lezer hier met een levensgrote tegenstelling laat zitten.

Daar wil ik het nu niet verder over hebben. Ik wil het hebben over een andere tegenstrijdigheid: tenminste ik denk dat het een andere is een tegenstelling die in de calvinistische traditie ingebakken zit, en daarvoor al in de traditie van de kerkvaders. Calvinijn zegt namelijk niet alleen dat de ceremoniële geboden afgedaan hebben; hij zegt aan de andere

kant ook dat de zondag gevierd moet worden, in uitdrukkelijke parallel aan de sabbat, hoewel die zelf is afgeschaft ! Evenzo de Kerkvaders: enerzijds zeggen ze dat de geboden van de hebbende wet afgedaan, bv. de joodse reinheidswetten – maar anderzijds maken zij melding van reinheidsregels in de praktijk van de kerk, voor het gebed en voor eucharistie !

Zo'n tegenstelling duidt op een tegenstrijdigheid in uitgangspunten, waar men zich uiteraard nauwelijks van bewust hoeft te zijn. Natuurlijk zijn er *wel* ceremoniële geboden in de Kerk, natuurlijk reinigen wij ons voordat we aan de geboden en de eredienst deelnemen, *maar geen joodse geboden !* Er lijkt dus een anti-joods principe in onze traditie werkzaam te zijn, een anti-wets, een anti-nomistisch principe.

Vandaar dat joodse christenen, dwz. Joden die vanuit hun geloof in Jezus de wet hielden, verketterd werden door de 'apostolische Kerk', zoals zij zich in de 2e eeuw ging noemen. Dit roept de vraag op : wat deed men toen, wat doet men in de christelijke traditie met Jezus en zijn apostelen zelf, die allen de ceremoniële wet hielden? En het antwoord is het beangstigende vermoeden : *het traditioneel-kerkelijke denkpatroon (paradigma) heeft niet alleen geen plaats voor joods levende christenen, maar evenmin voor het onderricht van Jezus zelf.*

De ceremoniële geboden in Jezus' onderricht

In de traditie van Jezus' woorden is de ceremoniële wet als vanzelfsprekend voorondersteld. Deze traditie is neergeslagen in de 4 kanonieke evangeliën, hoewel die zelf in later tijd zijn neergeschreven en voor een deel een heel andere positie op dit punt weerspiegelen. Door geduldige synoptische vergelijking en vergelijking met joodse bronnen uit die tijd kunnen we echter wel met enige waarschijnlijkheid de woorden van Jezus zelf als het ware uit de evangeliën 'uitluisteren'. Dat is het meest treffend waar Jezus' woorden met de positie van de evangelist zelf contrasteren, zoals in Matteüs en Johannes. Laten we luisteren naar de volgende bekende citaten :

'Ik ben niet gekomen om de wet te ontbinden, maar de vervullen. ...Niet één jota of haakje van de wet zal voorbijgaan... Wie dan één van die kleinste geboden ontbindt en de mensen zo leert, zal de kleinste genoemd worden in het Koninkrijk der Hemelen.' (Matt 5:17-19).

'Laat jullie licht schijnen voor de mensen, opdat ze jullie goede werken zien en jullie Vader die in de hemelen is loven' (Matt 5:16).

Jezus gaat ervan uit dat zijn toehoorders de joodse wet houden tot in de kleinste geboden, en dat het daarbij vooral gaat om de 'goede werken', een joodse uitdrukking (*maäsim tovim*) voor wat christenen later 'werken van barmhartigheid' gingen noemen.

'Wanneer je je offergave op het altaar aanbiedt en je daar herinnert dat je broeder iets tegen je heeft, laat je offergave daar voor het altaar en ga je eerst verzoenen met je broeder, en kom dan je offergave aanbieden' (Matt 5:23v).

Jezus gaat ervan uit dat zijn hoorders hun offers brengen in de tempel in Jeruzalem, hoewel de barmhartigheid belangrijker is dan offerande.

'Zie toe dat je je gerechtigheid niet doet voor de mensen, om door hen gezien te worden... Wanneer je dan aalmoezen geeft... En wanneer je bidt... En wanneer je vast...' (Matt 6:1-18).

Jezus gaat ervan uit dat zijn volgelingen zich houden aan de joodse gewoonten van aalmoezen geven, bidden en op zijn tijd vasten.

‘De sabbat is er terwille van de mens gekomen, niet de mens terwille van de sabbat’ (Mark 2:27).

Jezus gaat ervan uit dat de sabbat van God gewild is en dus gehouden moet worden, al is de mens zelf en zijn heelwording nog belangrijker.

‘Hoezeer heb ik begeerd dit paasoffer met jullie te eten voordat ik lijd’ (Luk 22:14).

Jezus gaat ervan uit dat het Paasoffer gebracht wordt in Jeruzalem en door zijn volgelingen gegeten wordt.

‘...De mens wordt besneden op de sabbat opdat de wet van Mozes niet ontbonden worde...’ (Joh 7:23).

Jezus gaat ervan uit – en de vierde evangelist geeft dat zijns ondanks aan ons door – dat zijn volgelingen hun zoontjes laten besnijden, en dat, naar goed-Farizese opvatting, de sabbat daarvoor opzij gaat.

Aan al deze woorden van Jezus kan de Kerk geen plaats geven, zolang zij bij het standpunt blijft dat de joodse geboden irrelevant zijn geworden, zogenaamd ‘sinds Christus’, of zoals Van de Beek het noemt : ‘door de dood van Christus’. Of is het zo dat sinds de dood van Christus de joodse Jezus irrelevant geworden is ? Nee, zeg ik, de dood van Christus is niet anders dan de dood van deze Jood die wij met de joodse titel Messias benoemen. Zoals Mozes en Elia hem gesecondeerd hebben bij die vooruitblik in de openbaring van het Koninkrijk, de verheerlijking op de berg, zo zullen ze aan zijn zijden staan bij zijn uiteindelijke openbaring in heerlijkheid.

Kunnen wij vandaag in ons kerk-zijn werkelijk plaats inruimen voor deze joodse Messias, deze joodse leidsman van ons geloof en deze joodse leraar ?

Paulus over de wet en de ceremoniële geboden

Ja maar, wordt gezegd, wij lezen toch over ‘afschaffing van de ceremoniële wet’ bij Paulus ? Neen, meen ik, dat lezen wij daar *ten onrechte*. Iedereen leest van alles bij Paulus, en *dat* is terecht, want hij is een briljante en bewegelijke denker. Maar Paulus is natuurlijk in het traditionele denkpatroon van de kerkvaders gehoord, het anti-nomistische, anti-joodse denkpatroon. Luisteren wij eens naar deze Paulus :

‘Is de wet zonde? God verhoedel!’; ‘De wet is heilig, en het gebod is heilig en rechtvaardig en goed’ (Rom 7:7, 12).

‘De een vertrouwt alles te mogen eten, de ander eet alleen plantaardig voedsel; de een onderscheidt de ene dag van de andere, de ander onderscheidt elke dag evenveel: een ieder zij in zijn eigen inzicht overtuigd’ (Rom 14:2, 5).

Bij dat laatste gaat het niet over Pythagoreeërs, vegetariërs of andere antieke geitesokkendragers, zoals wel gedacht is. Aan het eind van de passage maakt Paulus expliciet over wie het gaat, om ‘besnedenen en heidenen’ (Rom 15:7-8).

In dit verband brengt Paulus de zonde ter sprake, een begrip dat op deze studiedag een belangrijke rol speelt in verband met de wet. Inderdaad kan Paulus de gedachte uitdrukken, dat de mens zondig is en tot geen goed in staat (Rom 6:14-20). In ander verband kan hij echter met evenveel nadruk zeggen dat ieder ‘loon naar zijn werk krijgt’ en dat hij een goed geweten heeft (1Kor 3:8; 4:4). Het ligt er maar aan, in welke context Paulus spreekt. De meer ‘pessimistische’ kijk op de mens komt ook elders in de joodse wereld van zijn tijd voor. In de Dankpsalmen uit Qumran bijvoorbeeld vind je vele variaties op het Psalmvers ‘voor Uw aangezicht wordt geen vlees gerechtvaardigd’, op vergelijkbare wijze als bij Paulus (Ps 143:2;

Rom 3:20; Gal 2:16). Ook de Farizese school van Sjammai had een vrij pessimistische mensvisie, getuige de legende dat de school van Sjammai en de school van Hillel twee en een half jaar streden over de vraag of het nu een goed idee was om de mens de scheppen. De eerste vond van niet, de tweede wel. Uiteindelijk besloten ze dat het wel geen goed idee was, maar nu hij eenmaal geschapen is, is het goed, al moet hij zijn daden in de gaten houden.

Terug naar Paulus' visie op de wet. Volgens hem is er binnen het ene lichaam van Christus ruimte voor Joden, die 'heel de wet' houden, *en* voor niet-Joden, die alleen enkele hoofdgeboden houden:

'Abraham is de vader van alle gelovigen die onbesneden zijn, opdat hun de gerechtigheid toegerekend wordt, en de vader van de besnijdenis – voor hen die niet alleen uit de besnijdenis zijn maar ook treden in de voetsporen van het “onbesnedenengeloof” van onze vader Abraham' (Rom 4:12).

'Is iemand geroepen als besnedene, hij moet het niet ongedaan laten maken; is iemand geroepen als onbesnedene, hij moet zich niet laten besnijden; want de besnijdenis is niets, en onbesnedenheid is niets, maar (wel) het houden van Gods geboden' (1Kor 7:18v).

Volgens Paulus overkoepelt het geloof in Jezus en verbindt het hen die de ceremoniële geboden *houden* (dagen, voedsel, enz.), uit geloof in hem, met hen die de ceremoniële geboden *niet houden*, uit geloof in hem.

Daarbij gaat het niet alleen om geloof in de 'verkondigde Christus', maar ook om vertrouwen in en trouw aan de 'aardse Jezus'. Want dat is allemaal begrepen in het Griekse woordje *pistis*, synoniem met het Hebreeuwse *emoena* : geloof, vertrouwen, trouw. Het gaat ook om trouw aan Jezus' onderricht en Jezus' geboden. Paulus kent namelijk superieur gezag toe aan Jezus' geboden. Uitdrukkelijk doet hij dat bij de geboden die volgens hem voor Joden en niet-Joden gelden: over de echtscheiding (1Kor 7:10v), over het levensonderhoud van evangeliepredikers (1Kor 9:14), en over het ceremoniële begin van de gemeentemaaltijd (1Kor 11:23vv). Hoe die geboden in onze tijd praktisch uitwerken is een andere vraag. Het gaat er nu om dat het geboden van de aardse Jezus zijn en dat Paulus er het hoogste gezag aan toekent.

Nota bene : het laatste is een *ceremonieel gebod*, dat Paulus terugvoert op 'de Heer', dwz. op Jezus ! Want Paulus 'kent' de aardse Jezus, al hij kent hem 'niet meer op vleselijke wijze', omdat hij een 'nieuwe schepping' is geworden (2Kor 5:16v). Niettemin zegt hij : Jezus is 'geboren uit een vrouw, geboren onder de wet' (Gal 4:4). *Die* joodse Jezus, zoon van Maria, is de enige die Paulus wil kennen ; die zoon van het volk waartoe hijzelf behoort en waarmee ook zijn niet-joodse geloofsgenoten onopgeefbaar verbonden zijn, als wilde olijftakken geënt op de saprijke stam. Pas in *dat* verband geldt, wat Paulus *ook* zegt : dat *in Jezus alleen*, in deze joodse Messias, het heil voor Jood en Griek oplicht en het Koninkrijk gestalte krijgt op aarde.

Vanuit beide aspecten blijkt nu de juistheid van het antwoord van die zendelingen. Ze zijn onder mensen van andere religies, 'gewoon aanwezig' als leerlingen en volgelingen van Jezus, de joodse prediker die zij als Messias belijden; als zijn 'gezondenen' of 'afgezanten' stellen zij de boodschap van het komende Godsrijk present.

In de lijn van Paulus verbinden Jezus' joodse leven en onderricht zijn getrouwen – Joden èn Grieken – onopgeefbaar met de Joden en het Jodendom. Voor allen geldt – Grieken èn Joden – dat alleen wie gelovig trouw is aan Jezus en zijn joodse onderricht 'het Koninkrijk beërft'.